

فارسی

گفتار دوازدهم: انواع نظم

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه

انواع نظم

- قافیه: به کلمات آخر اشعار - و در شعر هایی که در ارای ردیف هستند به کلمات پیش از ردیف - که آفرین حرف اصلی آنها، یکی باشد.
- ردیف: در صورتی که یک یا چند کلمه یا عبارت و یا جمله، عیناً در آخر همه بیت ها پس از قافیه تکرار شده باشد، آن را ردیف و آن نوع شعر و قافیه را مردف گویند.
- مصراع و بیت: مصراع یا مصرع، در لغت به معنی یک لنگه از در دو لفتی و در اصطلاح حداقل سقن موزون و نیمه از یک بیت است. بیت در لغت به معنی خانه و در اصطلاح حداقل شعر است که از دو مصراع تشکیل شده باشد.

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه آموزش عالی غیر انتفاعی مجازی نور طوبی می باشد.

انواع نظم

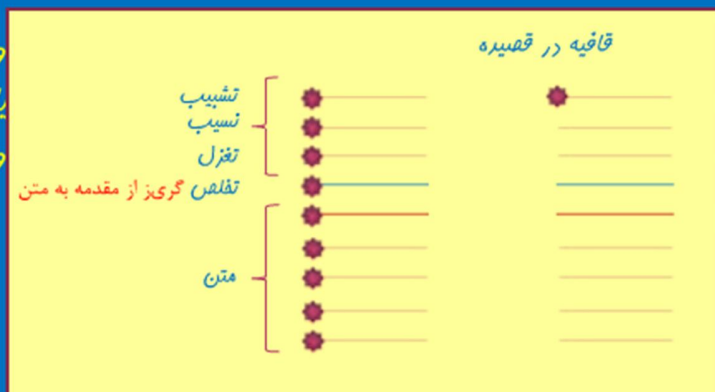
- بیت مصرع. وقتی هر دو مصرع یک بیت قافیه داشته باشد، آن بیت را مصرع، یعنی قافیه دار می نامند.
- مطلع و مقطع. در اصطلاح شعرا، بیت اول غزل، قصیده و بجز آن را مطلع و بیت آخر را مقطع می گویند.
- حسن ابتدا و حسن ختام. اگرچه مطلع و مقطع و حسن آنها، هم در نظم و هم در نثر به کار می رود، اختصاصشان به شعر بویژه به قصیده بیشتر است، در حالی که حسن ابتدا و حسن ختام دارای کلیت و شمول بیشتر و اعم از مطلع و مقطع است، کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه آموزش عالی غیر انتفاعی مجازی نور طوبی می باشد.

قصیده

- شعری است بر یک وزن و قافیه با مطلع هم قافیه دربارۀ موضوع و مقصودی خاص همچون ستایش یا نکوهش، تهنیت یا تعزیت، شکر یا شکایت، فخر یا حماسه، پند و حکمت و یا مسائل اجتماعی و اخلاقی و عرفانی، در حداقل پانزده بیت
- اجزای قصیده
 - تشبیب
 - تخلص
 - شریطه یا دعای تأبید
 - طلب

قصیده

شعری است بر

مقصودی خاص

شکایت، فخر یا

عرفانی، در حداقل

اجزای قصیده

تشبیب

تخلص

شریطه یا دعای تأبید

طلب

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه آموزش عالی غیر انتفاعی مجازی نور طوبی می باشد.

قصیده

قصیده از هیئت مضمون و محتوا، از آغاز تا امروز، دستفروش دگرگونیهایی شده است که می توان به اجمال آن را چنین بیان کرد:

الف - در روزگار سامانیان اغلب، مدح و ستایش در حد اعتدال و مبالغه

ب - در دوران غزنویان و سلجوقیان، مدح و ستایش سلاطین و وزرا و امرا در قصاید با تملق و چاپلوسی به حد غلو، و افراط در طرح تقاضا به حد سؤال و تکدی همراه بود.

ج - ناصر خسرو، با ایجاد تحول و انقلاب در مضمون قصیده، آن را در خدمت توجیه و تبیین مبانی اعتقادی آیین اسماعیلیان درآورد.

د- سنایی قالب قصیده را به مضامین دینی و عرفانی و زهدیات و قلندریات

تفهیم داد و شیوه او به وسیله عطار، شمس، مغربی، اوسری، فوائد، جامی و

دیگران دنبال شد.

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه

قصیده

ه - سعدی و به تبع او سیف فرغانی قصیده را بیشتر در استفهام طرح مسائل اخلاقی و اجتماعی درآوردند.
و - از دوران مشروطیت به این سو، قصیده بیشتر در خدمت مسائل سیاسی و اجتماعی و میهنی و ملی و ستایش آزادی قرار گرفت و در تهییج عواطف و احساسات و تنویر افکار جامعه کتابخوان نقش بسزایی داشت. شافص ترین قصاید از این نوع را می توان در دیوان ملک الشعرای بهار سراغ گرفت.

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه آموزش عالی غیر انتفاعی مجازی نور طوبی می باشد.

غزل، مثنوی، رباعی و دوبیتی

■ غزل: در لغت به معنی هریث عشق و عاشقی گفتن است، و در اصطلاح شعرا اشعاری است بریک وزن و قافیه و با مطلع مصرع، که تعداد ابیات آن به طور متوسط از پنج تا دوازده بیت و گاهی تا حدود شانزده و به ندرت نوزده بیت است، لکن کمتر از پنج بیت را می توان غزل نامید.

غزل، مثنوی، رباعی و دوبیتی

■ غزل: در لغت به معنی هریث عشق و عاشقی گفتن است، و در اصطلاح شعرا اشعاری است بریک وزن و قافیه و با مطلع مصرع، که تعداد ابیات آن به طور متوسط از پنج تا دوازده بیت و گاهی کمتر از پنج بیت است، لکن کمتر از پنج بیت

غزل، مثنوی، رباعی و دوبیتی

■ غزل: در لغت به معنی هریث عشق و عاشقی گفتن است، و در اصطلاح شعرا اشعاری است بریک وزن و قافیه و با مطلع مصرع، که تعداد ابیات آن به طور متوسط از پنج تا دوازده بیت و گاهی کمتر از پنج بیت است، لکن کمتر از پنج بیت را می توان غزل نامید.

■ مثنوی: اشعاری است بر یک وزن که هر بیت آن دارای قافیه مستقل است، یعنی دو مصرع هر بیت هم قافیه است. چون هر بیت آن مستلزم دو قافیه است، یا هر دو مصرع ابیات مقفاست، به آن مثنوی گفته اند.

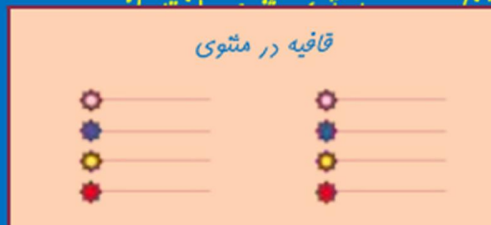
■ تعداد ابیات مثنوی محدود نیست و به همین دلیل از آن برای به نظم درآوردن تواریخ، قصص و افسانه های طولانی استفاده می شود.

غزل، مثنوی، رباعی و دوبیتی

■ غزل: در لغت به معنی هریث عشق و عاشقی گفتن است، و در اصطلاح شعرا اشعاری است بر یک وزن و قافیه و با مطلع مصرع، که تعداد ابیات آن به طور متوسط از پنج تا دوازده بیت و گاهی تا حدود شانزده و به ندرت نوزده بیت است، لکن کمتر از پنج بیت را می توان غزل نامید.

■ مثنوی: اشعاری است بر یک وزن که هر بیت آن دارای قافیه مستقل است، یعنی دو مصرع هر بیت هم قافیه است. چون هر بیت آن مستلزم دو قافیه است، یا هر دو مصرع ابیات مثنوی هم قافیه است.

■ تعداد ابیات مثنوی محدود نیست و در اشعار کلاسیک و افسانه های توارخ، قصص و افسانه های

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه آموزش عالی خوارزمی است.

غزل، مثنوی، رباعی و دوبیتی

■ رباعی: شعری است در دو بیت با مطلع هم قافیه بر وزن "لا حول و لا قوة الا بالله"، که رعایت قافیه در دو مصرع بیت اول و مصرع چهارم الزامی و در مصرع سوم اختیاری است.

■ دوبیتی: شعری است در دو بیت که با رباعی در قافیه بندی یکی است، اما در وزن با آن فرق دارد، به عبارت دیگر، شعری است با مطلع هم قافیه، که از حیث وزن، محدودیت رباعی را ندارد، البته بیشتر بر وزن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن است.

■ معروفترین دوبیتی های فارسی از باباطاهر عریان به لویه لری است، و تمام اشعاری را که به لویه های مملی سروده شده باشد، ادبای قدیم فولویات (پهلوتات) می گفته اند.

غزل، مثنوی، رباعی و دوبیتی

■ رباعی: شعری است در دو بیت با مطلع هم قافیه بر وزن "لامول و لاقوه الا بالله"، که رعایت قافیه در دو مصرع بیت اول و مصرع چهارم الزامی و در مصرع سوم اختیاری است.

■ دوبیتی: شعری است در دو بیت که با رباعی در قافیه بندی یکی است، اما در وزن با آن متفاوت است. در مثنوی و دوبیتی با مطلع هم قافیه، بیشتر بر وزن مفعول معراج و مفعول مفعول معراج معروفترین دو اشعاری را که به (پهلوتات) می

و تمام
فهلویات

قافیه در رباعی و دوبیتی

_____	_____
_____	_____

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه آموزش عالی غیر انتفاعی مجازی نور طوبی می باشد.

قطعه و مسمط

- قطعه: شعری است بر یک وزن و قافیه بدون مطلع هم قافیه، حداقل در دو بیت، بیشتر در زمینه ها و مفاهیم اخلاقی، تربیتی و اجتماعی. قطعه را از آن روی قطعه گفته اند که گویی بخشی یا قسمتی از یک قهصیده است. علاوه بر اختلاف در پیام و مفهوم، تفاوت دیگر قطعه با قهصیده در این است که قهصیده دارای مطلع مصرع است و قطعه چنین نیست.

قافیه در قطعه

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

قطعه و مسقط

قافیه در مسقط مثلث

قافیه در مسقط مربع

- مسقط نوعی از قهقیده یا اشعاری است هم وزن، مرکب از بخشهای کوچک که همه در وزن و عدد مصراعها یکی و در قوافی مختلف باشند.
- ابتکار مسقط از منوچهری دامغانی شاعر دربارہ محمود و مسعود غزنوی است.

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه آموزش عالی غیر انتفاعی مجازی نور طوبی می باشد.

ترجیع بند و تضمین

- گاهی گوینده به جای اینکه سفن فویش را در قالب قهقیده ای چندبیتی بسراید، آن را به چند بند یا قافیه تقسیم می کند و در هر بند، چند بیت هم قافیه می آورد و در آخر آنها بیتی قرار می دهد که قافیه دیگری دارد و آن بیت را "واسطه الفقد" یا "بیت برگردان" می نامند.
 - اگر بیت آخر بندها "واسطه الفقد" عیناً تکرار شود، آن شعر را ترجیع بند نامند و اگر تکرار نشود، ترکیب بند نامیده می شود. نخستین ترجیع بندسرای نامی ایران، به ظاهر، خرفی سیستانی و بهترین نمونه های آن از سعری و هاتف اصفهانی است.
 - مشهورترین ترکیب بندها نیز یکی از جمال الدین عبدالرزاق اصفهانی در ستایش پیامبرگرامی اسلام و دیگری از منتظم کاشانی درباره واقعه فاندرازکربلاست.
 - تضمین: آوردن شعرگوینده دیگر است در شعر خود.
- کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه آموزش عالی غیر انتفاعی مجازی نور طوبی می باشد.